

ไทยพวนบ้านผือ: อัตลักษณ์ การอนุรักษ์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
THAI PHUAN BAN PHUE: IDENTITY, CULTURAL PRESERVATION,
AND CULTURAL TOURISM DEVELOPMENT

พเยาว์ จันทรมงคล¹ นรเพชร ฟองอ่อน¹ จิรพร จันลา¹ ปิยะภรณ์ ไพทยาภรณ์¹

พิมพ์สิริ ชูศรีโฉม¹ และ สาวิณีย์ พลเยี่ยม¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Payow Chuntaramongkol¹ Norapech Fongon¹ Jiraporn Junla¹ Piyaporn Phaithayaporn¹

Pimsiri Choosrichom¹ and Sawinee Polyiam¹

¹Faculty of management Sciences, Udon Thani Rajabhat University

(Received: March 4, 2025; December 27, 2025; Accepted: December 29, 2025)

บทคัดย่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยเฉพาะชุมชนไทยพวนในอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนถึงการตั้งถิ่นฐาน การปรับตัว และการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยพวนบ้านผือ (2) วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ (3) นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนในบริบทสังคมปัจจุบัน และ (4) พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบนฐานอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน การศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารทางประวัติศาสตร์ร่วมกับข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการศึกษาพิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือซึ่งเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยพวนบ้านผือประกอบด้วยภาษาและการสื่อสารแบบพวน ประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิม วิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาการทอผ้าไหมอ้อมมงคล 9 สี ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน ชุมชนมีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านการสืบทอดในครอบครัว กิจกรรมประเพณี การจัดการเรียนรู้ผ่านพิพิธภัณฑ์ และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชน

แม้ว่าชุมชนจะเผชิญความท้าทายในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น การลดลงของผู้ใช้ภาษาพวนและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต แต่ยังสามารถปรับตัวได้ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การศึกษานี้เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนบ้านผือโดยใช้ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อสร้างคุณค่าและความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว

คำสำคัญ: ไทยพวนบ้านผือ, วัฒนธรรม, อัตลักษณ์, การอนุรักษ์, ความยั่งยืน

ABSTRACT

The Thai Phuan are an ethnic group that has played a significant role in the history and cultural development of Thailand, particularly the Thai Phuan community in Ban Phue District, Udon Thani Province, which has continuously preserved its cultural identity, traditions, language, and local wisdom. This article aims to (1) examine the historical background of the Thai Phuan community in Ban Phue, (2) analyze its significant cultural identity, (3) propose approaches for cultural conservation in the contemporary social context, and (4) develop cultural tourism based on cultural identity and the sustainable conservation of local wisdom.

This study employs documentary analysis of historical records in conjunction with data from community learning resources, with particular emphasis on the Thai Phuan Ban Phue Museum, which serves as a central institution for transmitting knowledge related to language, arts and culture, traditions, and indigenous wisdom of the Thai Phuan people. The findings reveal that the cultural identity of the Thai Phuan community in Ban Phue is characterized by the use of the Phuan language, traditional rituals and ceremonies, community-based ways of life, and local wisdom in the production of the E-Pho checkered cloth with nine auspicious colors. These cultural heritages are preserved through social mechanisms such as intergenerational transmission within families, the continuation of traditional practices, museum-based learning activities, and community participation networks.

Although the community faces challenges in the era of globalization, including the decline in Phuan language usage and changes in lifestyle influenced by urban society, it has demonstrated adaptability through cultural networking and the development of the creative economy. This study emphasizes the importance of sustaining Thai Phuan cultural identity through community participation and governmental support, while promoting cultural tourism as a mechanism for enhancing cultural value and ensuring long-term sustainability at both local and international levels.

Keywords: Thai Phuan Ban Phue, Culture, Identity, Preservation, Sustainability

บทนำ

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมคือ ชาวไทยพวน ซึ่งมีต้นกำเนิดจากแคว้นเชียงขวาง ประเทศลาว และมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ของไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ศุภย์ มานุษยวิทยาสรีนธร, 2564) โดยเฉพาะที่ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยพวนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง (ธนกฤต, 2547)

ไทยพวนบ้านผือเป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของชุมชนที่สามารถรักษาภาษา ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ของชาวไทยพวนบ้านผือสะท้อนให้เห็นผ่านภาษาไทยพวน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การแต่งกายแบบไทยพวน, อาหารพื้นบ้าน, พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม,

ตลอดจน ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า โดยเฉพาะผ้าซิ่นผ้าไหมโป่งมด 9 สี ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (จิราภรณ์, 2560)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวไทยพวนบ้านผือได้ดำเนินการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเองผ่านหลายช่องทาง พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับไทยพวนให้แก่คนรุ่นหลัง (สุภาพร, 2563) ขณะที่กิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น งานบุญข้าวเม่า, พิธีบายศรีสู่ขวัญ, และ เทศกาลประเพณีท้องถิ่น ล้วนมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดรากเหง้าของชุมชน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้การรักษาอัตลักษณ์ไทยพวนต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะการลดลงของผู้ใช้ภาษาพวน และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ความสำคัญของการศึกษางานศึกษานี้มีความสำคัญต่อการเข้าใจบทบาทของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยพวนในบริบทของสังคมไทยและการพัฒนาที่ยั่งยืน (พิมพ์ใจ, 2563) โดยผลการศึกษาจะช่วยเสนอแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนบ้านผือให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง และเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของไทยพวนบ้านผือ
2. วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
3. นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนให้คงอยู่ในยุคปัจจุบัน
4. เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพวนบ้านผือ บนฐานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ประวัติความเป็นมาของไทยพวนบ้านผือ (Historical Background of Phuan in Ban Phue)

พวน (Phuen) เป็นคำที่เรียกกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นเชียงขวางหรือบริเวณที่ราบสูงตรังนิน ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีอาณาเขตติดต่อกับญวนได้เชื่อว่าพวนเพราะเชียงขวางมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านพื้นที่ ชื่อแม่น้ำพวน ชาวพวนนิยมตั้งถิ่นฐาน สร้างที่ทำกินบริเวณลุ่มแม่น้ำ ด้วยมีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ไถนา เมื่ออพยพมาอยู่ประเทศไทยเรียกว่า “ไทยพวน” เชื่อกันว่าอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี(ระยะที่ 1) ประมาณพ.ศ 2322 เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองต่างๆซึ่งมีชื่อเรียกรวมกันว่า หัวพันทั้งห้าทั้งหก ประกอบด้วย เมืองคำม่วน เมืองคำเกิด เมืองเวียงชัย เมืองไพศาลเมืองคำเหนือและเมืองเชียงขวางได้กวาดต้อนเอาชาวเวียง(ลาวเวียงจันทน์)ลาวพวนและลาวโซ่งมาไว้ที่เมืองร้างเพราะถูกพม่ากวาดต้อนราษฎรไปตั้งแตกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อพ.ศ 2310 ได้แก่เมือง สระบุรี ลพบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา (ปิยะนุช, 2562)

(ระยะที่ 2) ปี พ.ศ.2335 สมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเมืองแก่งและเมืองพวนแข็งข้อต่อเมืองเวียงจันทน์ (อรอนงค์, 2560) เจ้าเมืองเวียงจันทน์จึงได้ยกทัพไปปราบและกวาดต้อนครอบครัวลาวทรงดำ(ลาวโซ่ง) และลาวพวนส่งมากรุงเทพฯ ลาวทรงดำถูกส่งไปอยู่ที่เพชรบุรี ลาวพวนถูกส่งมาที่เมืองเพชรบุรี ลพบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา ราชบุรีและจันทบุรี

(ระยะที่ 3) ปีพ.ศ 2370 เจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์ก่อกบฏต่อกรุงเทพฯพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าให้พระยาราชสุภาวดีเจ้าพระยาบดินทรเดชาเป็นแม่ทัพขึ้นปราบกบฏและได้

กวาดต้อนครอบครัวเราควมมาอยู่ที่อำเภอภินทรบุรีอำเภอประจันตคามจังหวัดปราจีนบุรีจังหวัดสระแก้ว จังหวัดลพบุรีจังหวัดพิจิตรเป็นต้น

สมัยกรุงธนบุรี เมื่อประเทศลาวได้รวมอาณาจักรเดียวกันกับประเทศไทย จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แผ่นดินรัชกาลที่ 3 พลเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงรวมทั้ง “พวน” ได้ถูกกวาดต้อนมาอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง หลายท้องถิ่นเดียวกันและกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ของไทย เช่น ภาคอีสานอยู่ที่อำเภอบ้านผือ ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย ภาคเหนืออยู่ที่ จังหวัดพิจิตรสุโขทัย ภาคกลางอยู่ที่ จังหวัดพิจิตร ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา เป็นต้น (สมชาย, 2558)

สรุปโดยย่อไทยพวนเดิมมีภูมิลำเนาอยู่เมืองเชียงขวาง ข้าเหนือข้าใต้ สิบสองปันนา สิบสองจุไทยทางเหนือเมืองหลวงพระบางในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้อพยพมาอยู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีถึงรัชกาลที่ 3 การอพยพมาอยู่ในประเทศไทยแบ่งเป็น 5 ครั้งใหญ่ ๆ ด้วยกัน

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2321 สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี

ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2335 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1

ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2352 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2

ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2370 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3

ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2378 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 และอาศัยอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย

ชาวไทยพวนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1. **กลุ่มที่อพยพจากบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี** เป็นกลุ่มใหญ่ที่เคลื่อนย้ายจาก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นหนึ่งในศูนย์กลางสำคัญของชุมชนไทยพวนในประเทศไทย 2. **กลุ่มที่อพยพจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว** มีต้นกำเนิดจากแคว้นเชียงขวางและลงแ่งในประเทศลาว (ณัฐวุฒิ, 2564) และถูกกวาดต้อนมากับกองทัพไทยในช่วงรัชกาลที่ 3 เดิมทีชาวพวนกลุ่มนี้ถูกอพยพไปอยู่ทางภาคกลางของไทย ก่อนถูกส่งกลับไปยังลาว และในเวลาต่อมาได้อพยพกลับมายังประเทศไทยอีกครั้ง

เหตุการณ์สำคัญการตั้งถิ่นฐานในบ้านผือ

เมื่อเดินทางมาถึง ลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่มผู้นำชาวไทยพวน เช่น คุณจางวาง หมื่นศรีครุฑราช, แม่ตู่พวง, นางเสม่นบัว, นางตุ้ม, พ่อตุ้มแท่ง และชาวบ้านจำนวนหนึ่ง รวมถึงทหาร, เด็ก, ช้าง, ม้า, วัว และควาย ได้ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เต็มไปด้วยต้นผือ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งน้ำและทรัพยากร จึงตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านผือ”(สุภาพร, 2563)

ต่อมา ขุนหมื่นศรีรัตนตรัยเวช พร้อมกับกลุ่มชาวพวนอีกส่วนหนึ่งได้อพยพตามมา แต่ในระหว่างการเดินทางต้องเผชิญกับ การโจมตีของกลุ่มฮ่อ ทำให้ต้องหลบหนีและต่อสู้เพื่อป้องกันตนเอง เมื่อเดินทางมาถึงบ้านผือ พวกเขาจึงรวมกลุ่มกับชาวพวนที่มาตั้งรกรากก่อนหน้านี้เพื่อสร้างชุมชนให้แข็งแกร่งขึ้นการสู้รบกับกองทัพฮ่อ ในเวลาต่อมา กลุ่มฮ่อได้ยกทัพมาโจมตีและปล้นสะดมชุมชนชาวพวนในพื้นที่ ขุนจางวางศึกและทหารไทยพวนที่ติดตามมาจึงจัดตั้งแนวป้องกันหมู่บ้าน โดยสร้าง ค่ายป้องกันทางทิศตะวันตก ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า “ดอนค่าย” (ค่ายป้องกันหมู่บ้าน) การต่อสู้อย่างกล้าหาญของชาวพวนทำให้สามารถต้านทานกองทัพ

ฮ่อได้สำเร็จ และในที่สุดกองทัพจากกรุงเทพฯ ได้เดินทางมาขับไล่กองกำลังฮ่อออกจากดินแดนไทยบริเวณที่เคยใช้เป็นที่พักของม้าและช้างศึกของกองทัพสยามในขณะนั้น ปัจจุบันคือพื้นที่ โรงพยาบาลบ้านผือและโรงเรียนบริหารภูมิเขตต์ ซึ่งชาวบ้านยังคงเรียกขานกันว่า “สนามม้า” อันเป็นหลักฐานสำคัญที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยพวนในอำเภอบ้านผือ

ชาวไทยพวนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นคนรักความสงบ มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ชยัน ประหยัด สะอาด เวลาผู้ชายออกไปทำงานตอนกลางวัน ผู้หญิงที่อยู่บ้าน ทำงานบ้าน ทอผ้าใช้เอง โดยเฉพาะเก่งในด้านทอผ้ามัดหมี่และชอบใช้สีธรรมชาติ เน้นย้อมผ้าด้วยคราม ผ้าที่ย้อมครามคนพวนเรียกว่า “ผ้าจุบหม่อนิล” หม้อที่มีน้ำครามเรียกว่า “หม่อนิล” ผ้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยพวน คือ ผ้าชะม้า (ไม่ใช่ขาวม้า) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ผ้าแพรวีโป้” ใช้ในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย (ปิยะนุช, 2562)

3. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยพวนบ้านผือ (Cultural Identity of Phuan in Ban Phue)

3.1 ภาษาไทยพวนบ้านผือ

ภาษาไทยพวนเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์สำคัญของชาวไทยพวนบ้านผือ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะและได้รับอิทธิพลจากภาษาลาวและภาษาไทยดั้งเดิม แม้ว่าปัจจุบันการใช้ภาษาไทยพวนในชีวิตประจำวันจะลดลง แต่ยังคงมีการพูดและถ่ายทอดภายในชุมชน โดยเฉพาะในหมู่ผู้สูงอายุ ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยพวน ระบบเสียงและสำเนียง (จรัสศรี, 2560)

สำเนียงพวน จะมีการออกเสียงท้ายคำต่ำกว่าภาษาไทยกลาง

เสียง สระไอ (ไ) ในภาษาไทยพวนมักออกเสียงคล้าย สระเออ (เอ-อ)

ตัวอย่างคำศัพท์ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสระ

ใจ ☐ เจอ

ใหม่ ☐ เหม่อ

ไป ☐ เปอ

ไกล ☐ เกล

ตัวอย่างคำถามและสำนวนที่ใช้บ่อยในภาษาไทยพวน

พวนกะเลอ ☐ กะเลอ = ที่ไหน

เฮ็ดพิเลอ ☐ พิเลอ = อะไร

หมุ่มหม่อ ☐ หม่อ = ทำไม

อยู่ดีบ่ ☐ เป็นอย่างไรบ้าง (สบายดีไหม)

ในอดีต ชาวไทยพวนมีระบบอักษรของตนเองเรียกว่า **อักษรไทยน้อย** ซึ่งเป็นอักษรที่มีรากฐานมาจากอักษรลาวโบราณ โดยใช้ในการจารึกลงบนใบลานหรือเอกสารสำคัญ เช่น บันทึกทางศาสนา ตำราสมุนไพร และบทสวดมนต์ ตัวอักษรไทยน้อย แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่

พยัญชนะ ☐ มีลักษณะคล้ายอักษรลาวและอักษรธรรมอีสาน

สระ ☐ ใช้รูปแบบที่แตกต่างจากอักษรไทยกลาง

ตัวเลข ☐ คล้ายตัวเลขไทยโบราณ

ปัจจุบัน การใช้ อักษรไทยน้อย ได้ลดลงอย่างมาก และหาคนที่สามารถอ่านและเขียนได้ยาก ทำให้เป็นอีกหนึ่งมรดกทางภาษาที่เสี่ยงต่อการสูญหาย โดยสถานะของภาษาไทยพวนในปัจจุบันภาษาไทยพวนยังคงมีการใช้ในการพูดคุยในครอบครัวและในชุมชน โดยเฉพาะใน อำเภอบ้านผือ ซึ่งมีชาวไทยพวนอาศัยอยู่จำนวนมาก (วิไล, 2562)

อย่างไรก็ตาม ภาษาไทยพวนไม่ได้ถูกสอนอย่างเป็นทางการในระบบการศึกษา ทำให้คนรุ่นใหม่ใช้ภาษาไทยกลางเป็นหลัก และจำนวนผู้ที่สามารถพูดภาษาไทยพวนได้กำลังลดลง ชุมชนไทยพวนบ้านผือกำลังพยายามฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตน ผ่านการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการรวบรวมคำศัพท์เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลัง

3.2 ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

พิธีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญตามธรรมเนียมของคนอีสานทั่วไป เป็นต้นว่าการแสดงความยินดี การเกิด แก่ เจ็บ และตาย และมีเอกลักษณ์ในการทำขันหมากเบ็ง เพื่อนำไปบูชาถวายหิ้งพระในวันพระ และไว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือโดยเฉพาะในงาน “หมากเบ็งอุดรบูชาวัฒนธรรมสีมาภูพระบาท” ในวันขึ้น 11 ค่ำเดือน 11 บนภูพระบาท (สุริยา, 2562)

บุญบั้งไฟ ประเพณีบุญบั้งไฟที่มีการจุดบั้งไฟถวายปู่ตาเพิ่มอีกต่างหากซึ่งถือว่าเป็นบุญเดือน 6 ผู้ใหญ่จะให้นำเสื้อผ้าที่ตัวเองชอบที่สุดรวมกันแล้วนำไปให้พระที่วัดใกล้บ้านสวดมนต์ให้อยู่สุขสบายมีความสุขตลอดปีตลอดไปชาวบ้านเรียกว่าสุม (ภาษาพวน) ภาษาทั่วไปคือนำไปเข้าพิธีสวด เดือน 6 นอกจากบุญบั้งไฟแล้วคนพวนยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือบูชา คือ ปู่ตาประจำบ้านถ้าเป็นชุมชนพวนจะมีศาลปู่ตาประจำบ้านซึ่งคนพวนถือว่าท่านเป็นผู้คุ้มครองดูแลรักษาลูกหลานให้มีความสุขความเจริญเดินทางปลอดภัยตลอดโชคดียตลอด และสามารถบนบานศาลกล่าวให้ช่วยประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการได้ (จิรัชธนัฐ จ., 2018) ในการเลี้ยงปู่ตาจะมีการเลี้ยงรวมกันปีละ 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เป็นการเริ่มต้นเพาะปลูกทำไร่นาเรียกว่า “เลี้ยงลง” มักถือเดือน 6 สิ่งที้นำมาเลี้ยงถวายได้แก่ขนมหวาน เหล้าขาว ต้องเป็นดอกไม้สีแดงเพราะท่านชอบ ผลไม้ เพื่อเชิญท่านมาช่วยดูแลให้พืชผลอุดม-สมบูรณ์ ครั้งที่ 2 เป็นการ “เลี้ยงขึ้น” เพื่ออัญเชิญท่านกลับศาลที่พักหลังจากที่เสร็จสิ้นการทำนาทำไร่แล้วสิ่งที่นำมาเลี้ยงถวาย ได้แก่ ข้าวเม่า หมากพลู บุหรี่ มะพร้าวขอม กล้วยหอม ข้าวต้ม ขนมหวาน ผลไม้ (สมศักดิ์, 2561)

บุญข้าวประดับดิน (สารทพวน) เดือน 9 บุญข้าวประดับดินตามประเพณีอีสานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สารทพวน” ในวันข้าวประดับดินแรม 14 ค่ำเดือน 9 ชาวไทยพวนจะนำอาหารคาวหวานรวมกันเรียกว่าพาข้าวนำไปถวายพระที่วัด (ณัฐวุฒิ, 2563) หลังจากทำพิธีเสร็จแล้วจะนำพาข้าวที่พระสวดอุทิศบุญ

ให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ไปวางไว้กลางแจ้งใต้ต้นไม้หรือธาตุที่เก็บกระดูก เพื่อให้ผู้ล่วงลับมารับส่วนบุญส่วนกุศลไป

การกวนข้าวंगाโค ในเดือน 5 ประเพณีสงกรานต์ปีใหม่ไทย วันสุดท้ายของวันสงกรานต์จะมีวัดเจ้าภาพหรือวัดในแต่ละปีชาวบ้านจะไปร่วมกันเพื่อ“กวนข้าวंगाโค” ซึ่งเป็นอาหารหวานที่เป็นอัตลักษณ์ของคนพนวน แล้วนำไปถวายพระตามวัดในเขตพื้นที่ใกล้เคียง ข้าวंगाโคไม่ได้เป็นเพียงอาหาร แต่ยังมีความหมายในเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวไทยพนวนบ้านผือ เชื่อกันว่าการทำข้าวंगाโคในวันสงกรานต์ จะช่วยเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับครอบครัว โดยใช้เป็นของถวายพระสงฆ์ ในวันขึ้นปีใหม่ไทย และแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องเพื่อสร้างความรักและความสามัคคีเป็นอาหารที่สะท้อนถึง ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยพนวน ที่รู้จักใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ข้าวंगाโคจึงไม่ใช่แค่ขนมโบราณ แต่เป็นสัญลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปในอนาคต (อารยา, 2560)

3.3 วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ชาวไทยพนวนทอผ้าใช้เองเป็นส่วนมาก ใช้ฝ้ายที่ปลูกเอง ย้อมด้วยสีธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกายทั้งของผู้ชายและผู้หญิงรวมทั้งเด็กๆด้วย ผู้ชายจะใส่กางเกงขาก๊วยเสื้อหม้อฮ่อมย้อมครามมีผ้าชะม้าคาดเอว ผู้หญิง จะนุ่งเสื้อแขนกระบอกย้อมคราม นุ่งผ้าซิ่นลายมัดหมี่ย้อมครามมีสไบเป็นผ้าชะม้าเด็กๆจะนุ่งกางเกงขาก๊วยและผ้าถุงเหมือนผู้ใหญ่

ผ้าถุงลายมัดหมี่ของผู้หญิงจะมีชายข้างล่างเรียกว่าตีนซิ่น หรือภาษาพนวนเรียกว่า “ตำแนะ” เวลาอยู่บ้านทำงานบ้านหรืออยู่แบบสบายๆจะใช้ผ้าชะม้ารัดหน้าอกแทนการนุ่งเสื้อเรียกว่า “แอ้งตุ้” (ตุ้ภาษาพนวนแปลว่านม) เด็กผู้หญิงถ้ายังไม่เป็นสาว ก็นุ่งผ้าแอ้งตุ้กับผ้าถุง

การใส่เครื่องประดับของผู้หญิงชาวไทยพนวนมักจะใช้เป็นเครื่องเงินเครื่องประดับจะบ่งบอกถึงสถานะของผู้สวมใส่ด้วย ถ้าใช้เครื่องประดับเป็นเงินแท้ถือว่าเป็นชนชั้นสูงแม้แต่กระดุมเสื้อก็จะเป็นเงินแท้เนื่องจากผ้าชะม้าใช้ประจำในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวไทยพนวนบ้านผือ จึงนำผ้าชะม้าแพรวอิโป้ของไทยพนวนมาเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จากผ้าชะม้าดั้งเดิมมีสีขาวดำ แดง พัฒนามาเป็นผ้าชะม้าอิโป้มงคล 9 สีและผ้าถุงลายมัดหมี่เป็นลายต้นผือ (สมหมาย, 2560)

“ผ้าชะม้า” เป็นวัฒนธรรมภาษาของไทยพนวนแปลว่า ผ้าขาวม้า ซึ่งบรรพบุรุษของเราเรียกชื่อว่าผ้าชะม้าอิโป้ เป็นผ้าท้องถิ่นของไทยพนวนบ้านผือ ผ้าชะม้าอิโป้ จากการสืบค้นข้อมูลทางสังคมวิทยาพบว่าทั้งหญิง-ชาย ในอดีตใช้ประโยชน์จากผ้าชะม้าอิโป้และเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องนุ่งห่มที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตประจำวัน (ธารง ชาตวงศ์อารีย์ et al., 2015) เป็นผ้าสารพัดประโยชน์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการดำรงชีวิตมากมาย มีลวดลาย สี สัน สวยงาม ประทับใจ ปัจจุบันมีการแปรรูปผ้าชะม้า เช่น ตัดเสื้อผ้าสำเร็จรูปทำสิ่งของเครื่องใช้ตกแต่งบ้าน (อรุณี & ชีวพร, 2023)

เมื่อปี พ.ศ.2559 ชุมชนชมรมไทยพนวนบ้านผือ ได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรมและในปี 2560 มีการพัฒนาสืบสานมรดกภูมิปัญญาในการย้อมสีธรรมชาติให้สมาชิกและเยาวชน โดยการย้อมฝ้ายด้วยสีจากธรรมชาติหลากหลายชนิดนำมาทอเป็นผืนผ้า จากการอบรมของอุตสาหกรรมและพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรธานี จึงเกิดแรงบันดาลใจในการทำผ้าชะม้าอิโป้มงคล 9 สี ซึ่งมีแนวความคิดร่วมกันในการที่จะสร้างสรรค์งานโดยนำฝ้ายเส้นมีย้อมสี

ธรรมชาติจากเปลือกไม้ ดอกไม้ ดอกไม้ เมล็ดพันธุ์ นำความหมายของสีมาถักทอเป็นผืนผ้าที่สวยงามมีความหมายเป็นมงคล คือ ผ้าชะม้ายี่โป่มงคล 9 สี ความหมายสีมงคล 9 สี (สุพจน์, 2563) ดังนี้

1. สีแดง (ชื่อเสียง) ย้อมจาก เปลือกประดู่
2. สีทอง (ความมั่งคั่ง) ย้อมจากเปลือกจันทน์ปาล์มผสมเปลือกดอกจาน
3. สีเขียว (ความเป็นธรรมชาติความสดชื่น) ย้อมจากเปลือกต้นมะม่วง เปลือกต้นลิ้นผ้า
4. สีเหลือง (สุขภาพที่ดี) ย้อมจาก เปลือกต้นคูณ-ขมิ้น
5. สีส้ม (มีชีวิตชีวา) ย้อมจากดอกจานและดอกตำเสา
6. สีม่วง (ความร่ำรวย) ย้อมจากเปลือกประดู่ เปลือกต้นมะม่วง
7. สีชมพู (ความอ่อนโยน) ย้อมจากเปลือกจันทน์ปาล์ม
8. สีน้ำตาล (ความเป็นมิตร) ย้อมจากเปลือกต้นมะขาม เปลือกต้นนนทรี
9. สีเทา (ความอ่อนน้อมถ่อมตนมิตรภาพที่ดีมีศักดิ์ศรี) ย้อมจากเปลือกมะพร้าวอ่อน มะเกลือ

จากอดีตจนถึงปัจจุบันแม้ว่าวันเวลาจะผันเปลี่ยนไปนานสักเท่าไร สำหรับผ้าชะม้ายี่โป่มของเรายังเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ อย่างดียิ่ง การนำมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดในการทอผ้าชะม้ายี่โป่ ย้อมสีธรรมชาติ 9 สี เพื่อสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงสืบไป โดยการอนุรักษ์สืบสาน ส่งต่อให้ลูกหลานเพื่อเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง นำมาซึ่งความภูมิใจอย่างดียิ่งของชุมชนชาวไทยพวนบ้านผือ และให้เป็นที่ยึดถือของคนทั่วไปตราบนานเท่านาน “ ผ้าชะม้ายี่โป่มงคล 9 สี ” (บุญเลิศ, 2564)

การใช้เครื่องมือหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องมือในการประกอบอาชีพของชาวไทยพวนส่วนมากจะเป็นเครื่องมือเกี่ยวกับการเกษตร ทำไร่ ทำนา และการเลี้ยงชีพ เช่น เครื่องมือในการทำนาช่วยในการเกี่ยวข้าว นวดข้าว ฝัดข้าว ตีข้าว สาระข้าว เครื่องมือในการดักสัตว์ ครกตำข้าวเป็นต้น (สมบุญ, 2560) เครื่องมือของชาวไทยพวนสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตดั้งเดิม เครื่องมือเกษตร เช่น ไถนา เคียว และครกกระเดื่อง ยังคงมีการใช้ในบางพื้นที่ เครื่องมือจับสัตว์และหาปลา เช่น แห ไซดักปลา และข้อง ยังคงมีบทบาทในการดำรงชีพ เครื่องมือทำอาหาร เช่น หวดนึ่งข้าวและกระทะเหล็กใหญ่ ยังคงใช้ในงานบุญ การทอผ้ายังคงเป็นอาชีพสำคัญของชาวไทยพวน โดยใช้ทอผ้าและหมอนิลในการผลิตผ้าชะม้ายี่โป่ ปัจจุบัน เครื่องมือพื้นบ้านถูกนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และใช้ในกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมเครื่องมือเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยในการดำรงชีพ แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวไทยพวนบ้านผือที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

ด้านอาหาร เนื่องจากชาวไทยพวนบ้านผือส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา และต้องอพยพเดินทางจึงมีความชำนาญในการถนอมอาหารไว้สำหรับเลี้ยงชีพเป็นต้นว่า การทำปลาร้า ส้มผัก(ผักดอง) หน่อไม้ประเภทต่างๆ ปลาส้ม แจ่วบอง (สูตรของไทยพวน) (ศิวพงศ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ, 2553)

ชาวไทยพวนเป็นชนชาติที่ทำอาหารอร่อยหลายอย่าง เช่น ป่นปลา แจ่ว ต้มแจ่วค้อน แกงมะหมี่ใส่กระดูกหมู(มะหมี่ = ขนุน) คั่วไก่ใส่หน่อไม้ส้ม(หน่อไม้ดอง) คั่วหมี่(ผัดหมี่) เป็นต้น ส่วนประเภทขนม หรือ ของหวานที่ได้กินสมัยเด็กๆ ได้แก่ ข้าวหั่วเหงา(ข้าวเหนียวนึ่ง) คลุกกับน้ำตาล โรยด้วยมะพร้าวอ่อน ลอดช่องทำเอง ในภาษาพวนโบราณเรียกว่า ข้าวโล่ง ขนมมะแตง(คล้ายขนมกล้วยแต่ใส่แตงไทย)

ปัจจุบันอาหารพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อของอำเภอบ้านผือ (แสนชาติ และคณะ, 2566) ได้แก่

- 1) ข้าวเม่า เป็นขนมที่นิยมกินมาแต่โบราณ ทำมาจากข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาแปรรูปเป็นข้าวเม่าทั้งรูปแบบข้าวเม่าสด ข้าวเม่าแห้งกรอบ และแบบซีเรียลอัดแท่ง
- 2) โห้ย้อย เป็นอาหารว่างของชาวเวียตนาม เนื่องจากอำเภอบ้านผือมีชาวเวียตนามและชาวจีนมาอาศัยอยู่รวมกันกับคนไทยพวน จึงมีวัฒนธรรมผสมผสานกันหลายอย่างโดยเฉพาะด้านอาหาร ที่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปคือโห้ย้อยมีลักษณะคล้ายกับพะโล้ซึ่งโห้ย้อยต้นตำรับจะปรุงด้วยเนื้อสุ้นซ์ แต่ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนเป็นเนื้อหมู ไก่ และเป็ดแทนซึ่งหากใครไปบ้านผือแล้วไม่ได้ลิ้มลองโห้ย้อยก็จะถือว่าไปไม่ถึงบ้านผือ
- 3) ข้าววงโค ชาวไทยพวนนิยมปลูกข้าวอยู่แล้วในช่วงฉลองปีใหม่หลังวันสงกรานต์จึงนิยมทำข้าววงโค ซึ่งเป็นข้าวหนึ่งกวนใส่น้ำใบเตยและธัญพืชชนิดต่าง ๆ สำหรับนำไปถวายพระสงฆ์โดยมีหมู่บ้านจันทาราม หมู่ 14 ยึดเป็นประเพณีกวนข้าววงโคเป็นประจำทุกปี
- 4) ข้าวโป่ง เป็นขนมกินเล่นของชาวอีสานนิยมทำกินกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งมีอากาศเย็นและมีการจัดงานบุญทำจากข้าวเหนียวมีสีสันท่างจากวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ใบเตย เป็นต้น

ด้านดนตรี ศิลปะการละเล่นกับแก้ป (Sangaroon, 2021) นำมาเล่นประกอบเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานชนิดอื่น ๆ เช่น พิณ แคน กลอง ในการขับลำพวน จากการขับลำพวน รำ ก็เพิ่มจังหวะเร็วขึ้น จึงได้นำเอาศิลปะการฟ้อน แอระแน มาประกอบใช้ในการแสดงด้วย การเล่นกับแก้ปเล่นในงานบุญประเพณีและเทศกาลต่างๆ เช่น บุญพระเหวด สงกรานต์ บุญบั้งไฟ ขบวนแห่งานบวงสรวง งานบวช เป็นต้น ดนตรีกับแก้ปเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านใช้ไม้เนื้อแข็งในการให้จังหวะเป็นการแสดงมาตั้งแต่โบราณมีต้นกำเนิดมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากแขวงคำม่วน ผู้สืบทอดการละเล่นประเภทนี้คือปู่ทวดของคุณลุงสวัสดิ์ แมนสถิตย์ นำมาถ่ายทอดให้คุณลุงสวัสดิ์ แมนสถิตย์ นำมาเผยแพร่ให้ชุมชนไทยพวนผู้สืบทอดต่อมาในปัจจุบันคืออาจารย์มนัส มณีโรจน์ (Rodkhanmuang & Nesusin, 2021)

4. การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านผือ (Cultural Preservation and Development Strategies)

4.1 บทบาทของพิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ

ชมรมไทยพวนอำเภอบ้านผือได้จัดทำโครงการเสนอของงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ไทยพวนอำเภอบ้านผือตั้งอยู่ที่วัดลุ่มพลวัน บ้านถ่อน หมู่ 2 อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีโดยนายหาญชัย ทิฆนนานนท์ ซึ่งเป็นชาวอำเภอบ้านผือ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี(ในสมัยนั้น) ได้จัดสรรงบประมาณประจำปี 2554 เพื่อดำเนินการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ไทยพวนอำเภอบ้านผือ เป็นจำนวนเงิน 1,900,000 บาท (หนึ่งล้านเก้าแสนบาทถ้วน) เป็นอาคารไม้ 3 หลัง มีลานเรือนเชื่อมตัวอาคารเข้าด้วยกัน ใต้ถุนสูง หลังคามุงกระเบื้อง ดินเผา ลักษณะแบบบ้านไทยพวนในอดีต ต่อมาได้รับจัดสรรงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2556 โดยนายวิเชียร ขาวขำ นายกเทศมนตรี ในการปรับปรุงภูมิทัศน์และก่อสร้างห้องน้ำจำนวน 6 หลังและจัดสร้างตู้เก็บวัตถุโบราณขนาดใหญ่จำนวน 11 หลัง เป็นเงิน 1,900,000 บาท (หนึ่งล้านเก้าแสนบาท) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

เมื่อวันศุกร์ที่ 7 กุมภาพันธ์ 2557 ได้มีการจัดทำบุญขึ้นบ้านใหม่ตามประเพณีไทยพวนโบราณและในวันศุกร์ที่ 14 มีนาคม 2557 ได้ทำพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผืออย่างเป็นทางการ ต่อมาอาคารเรือนไม้ผู้พิงเสื่อมสภาพไม่เป็นที่ปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว (ชัยนาทรรมาเพ็ชร, 2568)

ในปีพ.ศ 2561 คณะกรรมการชมรมไทยพวนอำเภอบ้านผือได้ขอใช้ป่าช้า(ที่สาธารณะประโยชน์) ของชุมชนบ้านห้วย หมู่ 1 โดยสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านผือ ให้ความเห็นชอบในการใช้สถานที่ก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานไทยพวนจำนวนเนื้อที่ 10 ไร่เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนและการท่องเที่ยวถนนสายวัฒนธรรม 3 ธรรม เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป การก่อสร้างดำเนินการแล้วเสร็จแต่ยังไม่สมบูรณ์ในปี 2562 เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2562 ได้ทำบุญขึ้นอาคารใหม่ ณ พพิธภัณฑสถานไทยพวนอำเภอบ้านผืออีกครั้งหนึ่ง

ปัจจุบันชมรมไทยพวนได้ย้ายมาตั้งอยู่เลขที่ 630 บ้านห้วย หมู่1 ถนนพหลโยธิน ซอย 7 ตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีประกอบด้วยสำนักงานชมรมไทยพวนบ้านผือ พพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผือเป็นประเภทพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านและศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าทอไทยพวนโดยมี นายเตชินทร์ แสงสอดแก้ว เป็นประธานชมรมไทยพวนอำเภอบ้านผือคนปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผือมีดังนี้

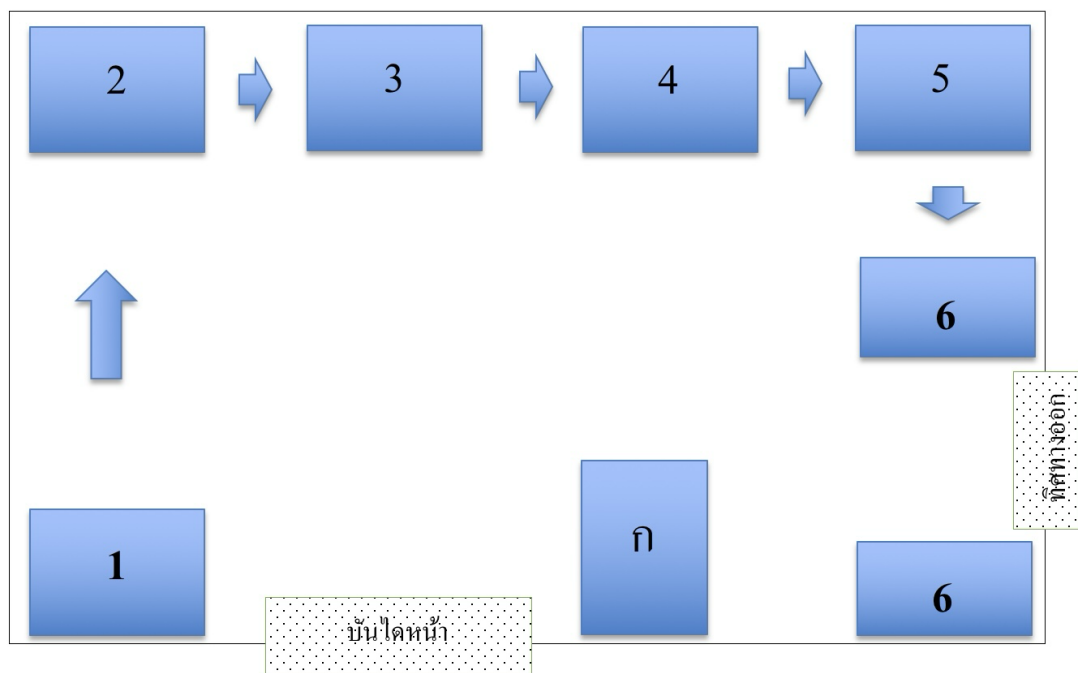
1. เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดศิลปประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาวไทยพวนให้คงอยู่สืบไป
2. เพื่อรักษาเอกลักษณ์ภาษาไทยพวน ให้เป็นที่รู้จักและสืบทอดต่อคนรุ่นหลัง
3. เพื่อรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรม
4. เป็นสถานที่เผยแพร่ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชาวไทยพวนในทุกด้านทั้งด้านภาษา อาหาร เครื่องแต่งกาย ด้านความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนาพิธี ดนตรีและศิลปะ
5. เพื่อความสมัครสมานสามัคคีของหมู่คณะ
6. เพื่อเป็นศูนย์รวมในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ปัจจุบันชมรมไทยพวนอำเภอบ้านผือได้ดูแลพิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผือโดยได้รับความร่วมมือจากคณะครูนักเรียนโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลบ้านผือโดยเฉพาะโรงเรียนบริหารภูมิเขตต์ คณะกรรมการบริหารชมรมไทยพวนอำเภอบ้านผือพร้อมด้วยประชาชนที่ได้บริจาควัตถุโบราณและช่วยสร้างสรรค์งานพิพิธภัณฑสถานด้วยดี (สุพจน์, 2563) ตลอดจนคำขวัญว่า

พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผือ (Rungwannasak et al., 2024)

พิพิธ	แหล่งเรียนรู้ไว้ในท้องถิ่น
ภัณฑ	ปัญญาภูมิแผ่นดินบ้านเราอยู่
ไทย	อีสาน ลูกหลานใช้ได้มาดู
พวน	ของผู้สืบ แต่บรรพบุรุษแบ่งปันเรียน
บ้าน	จะคงเมืองจะมั่งคั่งรักเหงา
ผือ	ของเจ้าร่วมรักษามาสืบศิลป์
อุดร	มีแหล่งเรียนรู้ ครูชีวิน
ธานี	ถิ่นอารยไทยให้ฮ่อมแสง

การจัดแสดงและโซนการเรียนรู้ สามารถแบ่งองค์ประกอบของพิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือดังนี้
องค์ประกอบของพิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ
แผนผังพิพิธภัณฑ์ไทยพวน

ก. โซนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

1. ด้าน 1 ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรม
2. ด้าน 2 ภาษา
3. ด้าน 3 วิถีชีวิต
4. ด้าน 4 ผ้าและการแต่งกาย
5. ด้าน 5 ภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. ด้าน 6 อาหาร ศิลปะดนตรี

โซน ก โซนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี พิพิธภัณฑ์ไทยพวน เป็นพิพิธภัณฑ์หมวดพื้นบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ด้วยเหตุผลที่พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือเป็นสมาชิกของศูนย์มนุษยวิทยาสรีนธรตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติองค์ประธานศูนย์มนุษยวิทยาสรีนธรจึงได้จัดโซนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ไว้เป็นอันดับต้น

บทบาทของพิพิธภัณฑ์ในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยพวน พิพิธภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยพวน ผ่านการเก็บรักษาโบราณวัตถุ บันทึกเรื่องราว และจัดนิทรรศการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของชาวไทยพวน นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดศิลปะและ

หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า งานจักสาน และอาหารพื้นเมือง พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี เช่น งานบุญข้าวประดับดินและการแสดงพื้นบ้าน เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน พิพิธภัณฑียังช่วยขับเคลื่อน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชนและสนับสนุนมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ทำให้สามารถรักษามรดกไทยพวนให้คงอยู่และส่งต่อสู่คนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืน (สิงห์เสนา & เบญจาทิกุล, 2559)

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยพวนบ้านผือ (Cultural Tourism of Thai Phuan in Ban Phue)

ชุมชนไทยพวนบ้านผือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้าน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น เช่น ภาษา ประเพณี การแต่งกาย หัตถกรรม และอาหารพื้นเมือง ปัจจุบันชุมชนได้พยายามผลักดันให้แหล่งวัฒนธรรมไทยพวนเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ชัยนาท, 2568)

5.1 แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมที่น่าสนใจ

1. พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ

ศูนย์กลางการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และมรดกวัฒนธรรมของชาวไทยพวน การจัดแสดงเครื่องมือเกษตร หัตถกรรมพื้นบ้าน และเครื่องแต่งกายไทยพวน มีการสาธิตการทอผ้าไหมมัดหมี่โบราณ 9 สี

2. ถนนสายวัฒนธรรม 3 ธรรม

เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างวัดไทยพวน แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และชุมชนไทยพวน นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสบรรยากาศของชุมชนไทยพวนที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

3. การทอผ้าไหมมัดหมี่โบราณ 9 สี

กิจกรรมสาธิตและเวิร์กช็อปการทอผ้าไหมมัดหมี่โดยช่างฝีมือในชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถทดลองย้อมสีธรรมชาติและทอผ้าด้วยตนเอง

4. เทศกาลวัฒนธรรมไทยพวน

งานบุญข้าวเม่า งานบุญบั้งไฟ และพิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชุมชน การแสดงศิลปะพื้นบ้าน เช่น การฟ้อนพวน การละเล่นกับแก้ว และการขับลำพวน

5. อาหารพื้นเมืองไทยพวน

ลิ้มลองอาหารท้องถิ่น เช่น ข้าวเม่า ข้าววงโค แจ่วบอง และโฮย (อาหารเวียดนาม-พวน) การเวิร์กช็อปทำข้าววงโคและการสอนทำอาหารพื้นเมืองไทยพวน

5.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เพื่อให้ชุมชนไทยพวนบ้านผือสามารถพัฒนาและรักษาความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ มีแนวทางสำคัญที่ควรดำเนินการ (สร้อยญา & ศรีณย์, 2566) ได้แก่

1. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อย่างอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อนำเที่ยวและเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยพวน

3. ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ร้านค้าของฝาก และที่พักแบบโฮมสเตย์

4. ประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนและส่งเสริมสินค้าท้องถิ่น

5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าทอไทยพวนและสินค้า OTOP เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

บทสรุป

ไทยพวนบ้านผือ จากอดีตสู่ปัจจุบัน เพื่อการสร้างความยั่งยืน

ชาวไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในแขวงเชียงขวาง ประเทศลาว พวกเขาถูกกวาดต้อนมายังแผ่นดินไทยในช่วงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและเกษตรกรรม (พงศกร, 2561) หนึ่งในชุมชนไทยพวนที่มีความโดดเด่นคืออำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งสามารถรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของตนเองได้อย่างเหนียวแน่น ในอดีต ไทยพวนบ้านผือ ยึดมั่นในวิถีเกษตรกรรม โดยเฉพาะ การทำนาและเลี้ยงสัตว์ พร้อมทั้งสืบทอด ทัศนคติกรรมพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น การทอผ้าพวน ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง (วรรณพร, 2562) ภาษาไทยพวนยังคงถูกใช้อย่างแพร่หลายในหมู่ผู้สูงวัย และแฝงอยู่ในบทเพลงพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน อันเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาและสายใยของชุมชน (วรรณวิไล, 2566)

ปัจจุบันแม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยพวนบ้านผือ แต่ชุมชนยังสามารถปรับตัวได้อย่างชาญฉลาด โดยมี พิพิธภัณฑสถานไทยพวนบ้านผือ เป็นศูนย์กลางของการอนุรักษ์และเผยแพร่ วัฒนธรรม ผ่านการจัดแสดงโบราณวัตถุ เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้พื้นบ้าน และนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยพวน (ศิริพร & กัลยาณี, 2563)

ในด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีการส่งเสริม ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยพวน ให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น ผ่านโครงการพัฒนา OTOP (หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) และการตลาดออนไลน์ ทำให้ผ้าทอไทยพวนเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ทั้งยังมีการพัฒนา ถนนสายวัฒนธรรม 3 ธรรม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตไทยพวนแท้ ๆ (ณัฐพล, 2565)

ด้านการศึกษา โรงเรียนและสถาบันการเรียนรู้ในท้องถิ่นได้จัดทำหลักสูตรพิเศษเกี่ยวกับ ภาษาไทยพวน การฟ้อนพวน และการขับลำพวน เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมตนเอง อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สูงวัยสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาชาวพวนไม่สูญหายไปตามกาลเวลา (อรมน & วรวิทย์, 2564)

ก้าวสู่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยพวนบ้านผือ

การพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาวไทยพวนบ้านผือจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน ในการขับเคลื่อนแนวทางสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก ผ้าทอไทยพวน ให้มีความทันสมัย ควบคู่กับการอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิม

2. สร้างความเข้มแข็งให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนา “ถนนสายวัฒนธรรม 3 ธรรม” ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น

3. พัฒนาภาษาไทยพวน จัดโครงการสอนภาษาไทยพวนในโรงเรียน ส่งเสริมให้เกิดการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน และพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้

4. เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนและมหาวิทยาลัย ใช้งานวิจัยและองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทยพวน

5. ดึงดูดเยาวชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม จัดเวิร์กช็อปเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน อาหารพื้นเมือง และหัตถกรรม เพื่อให้คนรุ่นใหม่มีความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง

ไทยพวนบ้านผือเป็นชุมชนที่หล่อหลอมขึ้นจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม และยังคงยืนหยัดอย่างสง่างามท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา จากอดีตที่ถูกกวาดต้อนมาสู่แผ่นดินไทย พวกเขาได้สร้างบ้านแปงเมืองด้วยหัวใจแห่งความมุ่งมั่น ขับเคลื่อนชีวิตด้วยเกษตรกรรม หัตถกรรม และขนบธรรมเนียมที่เป็นเอกลักษณ์ สืบทอดภูมิปัญญาผ่านภาษา ศิลปะ และพิธีกรรมที่สื่อถึงความผูกพันลึกซึ้งกับผืนแผ่นดินและบรรพบุรุษ

แม้ว่าวิถีชีวิตจะปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ ไทยพวนบ้านผือยังคงเป็นต้นแบบของชุมชนที่สามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างภาคภูมิ การจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุ หากแต่เป็นหัวใจของการเรียนรู้และเชื่อมโยงอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นแหล่งอนุรักษ์และเผยแพร่ วัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังได้สัมผัสถึงรากเหง้าของตนเอง

ก้าวต่อไปของไทยพวนบ้านผือไม่ใช่เพียงการรักษาสิ่งที่เคยเป็น แต่คือการพัฒนาให้วัฒนธรรมของพวกเขามีชีวิตและคุณค่าในโลกสมัยใหม่ ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การฟื้นฟูภาษา และการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่เยาวชน ความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ช่วยให้มรดกทางวัฒนธรรมนี้ไม่ใช่เพียงเรื่องราวที่ถูกบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ แต่เป็น ชีวิตที่ยังคงดำรงอยู่และส่งต่อไปสู่คนรุ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกษรี วิวัฒนปฐพี, โสภา ชัยพัฒน์, บงกช เจนชัยภูมิ, มาลินี ผลประเสริฐ, & เดือนฉาย ผ่องใส. (2565). อัตลักษณ์ และพื้นที่ทางสังคม: ภาพสะท้อนวิถีชีวิตไทพวนในภาคอีสาน. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมส์*, 9(7), 62–77.

จรัสศรี เริ่มรักษ์. (2560). *สัมภาษณ์เกี่ยวกับภาษาไทยพวนและการถ่ายทอดภาษาภายในชุมชน*. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
https://ird01.stou.ac.th/researchlib/uploads/2562_019/บทที่%204.pdf

จิรณัฐ จ. (2561). บทบาทของความเชื่อและเพศภาวะที่มีต่อการจัดการพื้นที่ในเรือนกลุ่มไทพวนในเชิงขวางสปป. ลาว. *สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจัย*, 17(1), 61–74. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/arch-kku/article/view/140728>

จิราภรณ์ ศรีสุข. (2560). การศึกษาภาษาพวน: กรณีศึกษาชุมชนไทพวนในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 36(2), 123–138.

ชัยนาท มาเพชร. (2568). หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: วิถีวัฒนธรรมเพื่อบูรณาการกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชาวไทยพวน จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารศรีขวานคร*, 1(1), 1–15. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/joskn/article/view/1925>

- ชนกฤต รัตนมาลากุล. (2547). การประยุกต์แนวความคิดการมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดตราด [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/5106>
- อึ้ง ชวติวงศ์อารีย์, ไหวพจน์ ดวงจันทร์, ภูมิพัฒน์ ชมพูวิเศษ, & ภาณุมาศ พุฒแก้ว. (2558). ผ้าพื้นเมืองไทพวน: ลวดลายและเส้นสายอารยธรรมบ้านเชียง จากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 3(2), 195–202.
- ปิยะนุช แสงทอง. (2562). การศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวไทพวนในจังหวัดลพบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(2), 145–160.
- พิมพ์ใจ ศรีสุวรรณ. (2563). การปรับตัวของชาวไทพวนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในภาคกลางของประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 52(3), 201–220.
- ยชาญ ถาวรเศรษฐ. (2566). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวสะพาน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 10(4), 149–166. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/264437/175490>
- รอดคานเมือง, อ., & เนชุนันท์, ส. (2564). การขับพวนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนในอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. *Journal of Fine and Applied Arts Khon Kaen University*, 13(1), 158–174.
- รุ่งวรรณศักดิ์ ก., คงสันเทียะ ช., พิตยาลัง ช., อินแสง ท., ตรีสุทธิ ว., & โกสินทร์ทิพย์ ว. (2567). การออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากงานศิลปะการแทงหยวกของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ไทยพวนบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. *Asian Journal of Traditional and Innovative Arts and Textiles*, 3(1), 1–14.
- วรรณวิไล โกชะโยธิน. (2566). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากผ้ามัดหมี่ไทพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี: กรณีศึกษากลุ่มสตรีอาสาบ้านพวน. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 25(2), 143–155.
- วิไล พรหมสวัสดิ์. (2562). การแปรของเสียงพยัญชนะในภาษาไทยพวน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 36(2), 45–60. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/gshskku/article/view/62420>
- ศิริพร ดาบเพชร, & กัลยาณี กุลชัย. (2563). การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยพวน จังหวัดนครนายก. *Journal of Business, Innovation and Sustainability (JBIS)*, 15(2), 15–26.
- ศิวพงศ์ จำรัสพันธุ์, ศยามน ปรียาจารย์, ประยูร คำแข็งขวา, & อรรถนา ด่วงแพง. (2553). การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักศึกษามีความสามารถสู่ธุรกิจอาหารอีสานเพื่อสุขภาพจังหวัดอุดรธานี [รายงานวิจัย]. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2564). *ไทยพวน. ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*.
<https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/179/>
- สรันญา เจริญศิริ, & ศรัณย์ เจริญศิริ. (2566). ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ยลวิถี ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(3), 135–154.

- สังอร, จ. (2564). วัฒนธรรมทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ไทพวน): ขับขิม. *Journal of Social Science for Local Rajabhat Mahasarakham University*, 5(1), 257–262.
- สมชาย ปรีชาศิลป์. (2558). การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวไทพวนในจังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารสถาปัตยกรรมและการออกแบบ*, 7(1), 55–70.
- สมศักดิ์, ท. (2561). พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับปู่ตาในชุมชนไทพวน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- สิงห์เสนา ฌ., & เบญจาทิกุล จ. (2559). คำบุรุษสรรพนามของชาวไทพวนภาคอีสาน. *Journal of Language, Religion and Culture*, 4(1), 67–88. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/gshskku/article/view/62541>
- อรมน ปั่นทอง, & วรวิทย์ ประสิทธิ์ผล. (2564). แนวทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมหัตถกรรมผ้าทอไทพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(1), 146–160. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/252687>
- อรุณี เจริญทรัพย์, & ชีวพร คชฤทธิ์. (2566). ความเชื่อและวิถีชีวิตผ้าทอพื้นเมืองชาติพันธุ์ไทพวน จังหวัดลพบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 8(9), 263–282.
- Rodkhanmuang, U., & Nesusin, S. (2021). Phuan singing of Thai Phuan ethnic group in Ban Phue district, Udon Thani province. *Journal of Fine and Applied Arts Khon Kaen University*, 13(1), 158–174. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/view/240574>